

Onderzoeks- samenwerking tussen de psychiater en de farmaceu- tische indus- trie: stijldans, koorddans of dans met de duivel?

M. MORRENS

Stel, u bent een Vlaams psychiater en gaat op zoek naar de middelen om een onderzoeksproject op te zetten: waar kunt u hiervoor terecht? Al snel botst u op het feit dat hiervoor in Vlaanderen geen structurele financiering voorzien wordt vanuit universiteiten of klinische instellingen. U bent dus vooral aangewezen op overheidsinstanties zoals het Instituut voor Wetenschap en Technologie (IWT) en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). Echter, ook daar zijn de middelen beperkt en ze dienen verdeeld te worden over een – steeds groter wordende – concurrentie binnen de bredere wetenschappen. Dit probleem doet zich ook, zij het in mindere mate, voor in Nederland.

Spanningsveld Daarom heeft de psychiater door de jaren in de farmaceutische industrie vaak een interessante danspartner gezien. Deze onderzoekssamenwerking is ooit een stijldans geweest waarin de psychiater (té) vlot meedanst en vooral geleid werd, waardoor sommigen spraken van een dans met de duivel (Vandereycken 2006). Tegenwoordig zou je de samenwerking meer als een koorddans kunnen zien waarin de psychiater zich meer bewust is van de risico's en duidelijk zelf het evenwicht tracht te bewaren. Toch blijft er in Vlaanderen een uitgesproken spanningsveld hieromheen bestaan en kijkt men soms argwanend naar de psychiater die een samenwerking met de farmaceutische industrie aangaat. Bestaat dit spanningsveld in diezelfde mate in Nederland?

Meerwaarde Een dergelijke samenwerking kan echter ook interessant zijn vanwege meerdere redenen die de financiële voordelen overstijgen. Er kan een gemeenschappelijk onderzoeksdoel zijn dat even relevant voor de maatschappij is als voor beide partners. Vanuit beide hoeken kan een expertise aangereikt worden waar de andere partner niet over beschikt. Voor de farmaceutische industrie kan de psychiater-onderzoeker of onderzoeksgroep eveneens een interessante partner zijn. Onderzoeksmethodes worden steeds ingewikkelder en het opbouwen en behouden van deze knowhow binnen het bedrijf blijken steeds vaker moeilijker (lees: duurder), wat samenwerkingsverbanden ook voor farmaceutische bedrijven interessant maakt. Hun moeizame toegang tot psychiatrische patiënten kan het samenwerken met de psychiater-onderzoeker bevorderen. De universitaire stempel van academische onafhankelijkheid heeft uiteraard ook een aantrekkingskracht voor de industrie die niet ontkend hoeft te worden.

Wanneer zorgverleners en de industrie elkaar als gelijkwaardige partners beschouwen, kan dit een meerwaarde voor de patiënt

opleveren en hoeft dit de wetenschappelijke en/of klinische integriteit van geen van beide partijen aan te tasten. Echter, dit samenwerkingsverband houdt ook een potentieel risico van belangenvermenging in. Farmaceutische bedrijven zondigen weleens tegen de regels van ethisch en wetenschappelijk verantwoord onderzoek, zeker als marketingstrategieën op de voorgrond staan. Dit heeft soms manipulaties in de studiedesign en onderzoeksmethodologie tot gevolg, alsook dubieuze keuzes in de statistische bewerking en publicatie van de bevindingen (Vandereycken 2006). Men dient zich dus terdege bewust te zijn van het feit dat de samenwerking een koorddans blijft, zodat het evenwicht niet verloren raakt. Immers, de industrie is vooral verantwoording verschuldigd aan haar aandeelhouders, daar waar de psychiater vooral goede patiëntenzorg nastreeft.

Richtlijnen Wie zich als psychiater-onderzoeker wil beroepen op Vlaamse richtlijnen om zijn of haar handelen in zo'n samenwerking te toetsen, eindigt merkwaardig genoeg met lege handen. Gelukkig kunnen we ons beroepen op Nederlandse en andere internationale gedragsregels, zoals die van de Nederlandse Raad voor de Volksgezondheid & Zorg (RVZ) of de European Psychiatric Association (EPA). Het doel van elk van deze richtlijnen is het bewaken van de belangen van de patiënt, de integriteit van het beroep, alsook het bewaren van het maatschappelijk vertrouwen in de geneeskunde en de psychiatrie.

Principes Enkele fundamentele principes komen in deze verschillende richtlijnen terug: Het belang van de patiënt overstijgt zonder enige uitzondering het belang van het onderzoek. De objectiviteit, de integriteiten, de wetenschappelijke onafhankelijkheid van de onderzoeker moeten steeds gevrijwaard blijven, en mogen niet ondergeschikt worden aan de belangen van het individu, de instelling waar de psychiater-onderzoeker deel van uitmaakt of het farmaceutisch bedrijf. Ook mag de onderzoeker geen persoonlijke voordelen halen uit de uitkomst van het onderzoek. De vergoeding moet in verhouding zijn met de bestede tijd en inspanning die geleverd wordt. Er moeten duidelijke afspraken bestaan rond de verschillende aspecten van de uitvoering van het onderzoek, de verwerking, interpretatie en publicatie van de bevindingen, die overigens contractueel bepaald dienen te worden.

De psychiater-onderzoeker moet transparant zijn over het bestaan en de aard van zijn of haar samenwerking met bedrijven. Hij of zij dient weerstand te bieden aan elke beïnvloeding van het onderzoeksontwerp, de dataverwerking of keuzes rond publicatie van de bevindingen wanneer deze niet gestuurd zijn vanuit objectieve wetenschappelijke principes, maar eerder aangedreven worden door

LITERATUUR

Vandereycken W. Over bittere en vergulde pillen: psychiatrie in het licht (of de schaduw) van de farmaceutische industrie. Tijdschr Psychiatr 2006; 48:119-29.

AUTEUR

MANUEL MORRENS, psychiater
Psychiatrisch Centrum Broeders
Alexianen Boechout, docent en onder-
zoeker, Collaborative Antwerp Psy-
chiatric Research Institute (CAPRI),
Universiteit Antwerpen.

Correspondentieadres: M. Morrens,
Collaborative Antwerp Psychiatric
Research Institute (CAPRI), Campus
Drie Eiken, Universiteitsplein 1,
B-2610 Antwerp (Wilrijk).
mmorrens@hotmail.com

Strijdige belangen: M. Morrens heeft
onderzoekssamenwerkingen (gehad) met
Bristol-Myers-Squibb, Janssen Pharma-
ceutica NV en Organon.

TITLE IN ENGLISH Research
collaboration between the psychiatrist and
the pharmaceutical industry: ballroom
dancing, tightrope walk or dance with the
devil?

de commerciële doelen van het bedrijf. De psychiater-onderzoeker hoort het recht te behouden om de onderzoeksresultaten onafhankelijk te publiceren. De psychiater-onderzoeker heeft toegang tot alle data die verzameld werden in het kader van het onderzoek. De psychiater-onderzoeker of onderzoeksinstelling kan onder geen beding een resultaatsverbintenis aangaan, maar slechts een inspanningsverbintenis. Keuzes rond publicatie mogen niet gestuurd worden vanuit het bedrijf, hoewel dit in sommige gevallen de publicatie met maximaal 12 maanden kan uitstellen. Ten slotte hoort de onderzoeker zelf in te staan voor het uitschrijven van de resultaten en kan men geenszins het zogenaamde *ghostwriting* toestaan.

Evenwicht Indien beide partijen zich als eerbiedige en volwaardige danspartners gedragen, en zich aan de daartoe ontworpen regels onderwerpen, dan kan er in vertrouwen een mooie partnerdans ontstaan, in plaats van een koord- of marionettendans. Sterker, zonder dit soort samenwerking gaat de vooruitgang in het psychiatrische veld stagneren. Getuige hiervan de zorgwekkende toename van het aantal medische firma's die uit het onderzoek naar psychiatrische aandoeningen stapt. Desalniettemin, om de dans elegant en boeiend te houden is het belangrijk voor de psychiater niet altijd met dezelfde partners de dansvloer te betreden. Daarom moet er voortdurend gestreefd worden naar een evenwicht in financiële ondersteuning waarbij onafhankelijke geldschietters zoals overheidsinstanties onmisbaar blijven.